

Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

Zakład Pielęgniarstwa Specjalistycznego

Kierownik Prof. dr hab. n. zdr. Anna Jurczak

ul. Żołnierska 48, 71-210 Szczecin

tel. +48 91 48 00 910, fax +48 91 48 00 905, e-mail: pielspec@pum.edu.pl

Szczecin, 4.07.2022

RECENZJA

**Rozprawy doktorskiej mgr Iwony Bonikowskiej
pt. „Dostosowanie się do zaleceń terapeutycznych pacjentów w wieku podeszłym
chorujących na cukrzycę typu 2”
napisanej pod kierunkiem Prof. dr hab. Izabelli Uchmanowicz**

Uwagi ogólne

W ostatnim czasie obserwowany jest wzrost zachorowań na cukrzycę, która jest chorobą ogólnoustrojową i może doprowadzić do uszkodzenia wielu narządów organizmu. Znacząco zwiększa ona ryzyko rozwoju makro- i mikroangiopatii, co może prowadzić do trwałego kalectwa, a nawet zgonu. Najnowsze doniesienia płynące ze Światowej Organizacji Zdrowia wskazują, że cukrzyca będzie 7 główną przyczyną śmierci w 2030 r. Częstość występowania cukrzycy rośnie szybciej w krajach o niskich i średnich dochodach. Liczne badania wskazują na częstsze występowanie zaburzeń funkcji poznawczych oraz otępienia u chorych na cukrzycę, w porównaniu do populacji osób zdrowych. Współistniejące zaburzenia psychiczne mogą pogarszać przebieg cukrzycy, a także wpływać na stopień przestrzegania zaleceń lekarskich, zwłaszcza u osób w podeszłym wieku. Podeszły wiek wiąże się występowaniem licznych problemów takich jak: zmniejszona sprawność intelektualna i fizyczna, polipragmazja, gorsze warunki finansowe i bytowe, choroby „starszego” wieku – nietrzymanie moczu, złamania i zespoły bólowe. Niezwykle ważny jest tu problem wielochorobowości, a więc konieczności systematycznego i często wieloletniego leczenia. Dostosowanie się do zaleceń terapeutycznych wśród takich osób w krajach rozwiniętych osiąga około 50 - 75%, natomiast w krajach słabo rozwiniętych jest ono zdecydowanie niższe. Non-adherence jest zjawiskiem powszechnym, często prowadzi do

złego stanu zdrowia. Nieprzestrzeganie zaleceń terapeutycznych w szczególny sposób dotyczy osób starszych. Światowy Raport Zdrowia podkreśla, że jednym z najbardziej istotnych modyfikowalnych czynników odpowiedzialnych za wyniki leczenia jest dobra współpraca chorego z lekarzem. Współpraca ta jest określona jako: „zakres, do jakiego zachowanie pacjenta w odniesieniu do przyjmowania leków, przestrzegania diety i modyfikacji stylu życia pozostaje zgodny z zaakceptowanymi przez chorego zaleceniami medycznymi”. W badaniach naukowych opis ten odzwierciedlają pojęcia: compliance/non-compliance oraz pojęcie adherence, którego węższe znaczenie może być rozumiane, jako „przestrzeganie zaleceń terapeutycznych”. Prowadzenie badań w tym obszarze wskazuje na trafność w wyborze tematu. Ponadto w dostępnym piśmiennictwie brakuje badań w zakresie kompleksowego podejścia do cukrzycy, zespołu słabości i zjawiska adherence u pacjentów w wieku podeszłym.

Ocena struktury rozprawy i zgodności z tytułem

Dysertacja doktorska jest zbiorem 2 publikacji z opracowaniem teoretycznym tych artykułów, o łącznej punktacji MNiSW wynoszącej **280 punktów** i wskaźnikiem **IF: 7,632**.

Cykl obejmuje dwie prace z IF:

1. Iwona Bonikowska, Katarzyna Szwamel, Izabella Uchmanowicz, Analysis of the Impact of Diseases Acceptance, Demographic, and Clinical Variables on Adherence to Treatment Recommendations in Elderly Type 2 Diabetes Mellitus Patients, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2021, Vol. 18. 1-8, ISSN: 1660-4601, eISSN: 1660-4601, bibliogr. rys. tab. summ. DOI: 10.3390/ijerph18168658
IF: 3,390, Punkty MNiSW: 140

Doktorantka jest pierwszym autorem, a jej indywidualny wkład polegał na współtworzeniu koncepcji oraz metodologii badania, udziale w opracowaniu i zbieraniu ankiet, wsparciu podczas analizy wyników, udziale w interpretacji wyników badań, gromadzeniu i analizie piśmiennictwa, udziale w napisaniu publikacji i nanoszeniu poprawek, udzielaniu odpowiedzi podczas recenzji oraz zaakceptowaniu finalnej wersji pracy do druku.

2. Iwona Bonikowska, Katarzyna Szwamel, Izabella Uchmanowicz, Adherence to Medication in Older Adults with Type 2 Diabetes Living in Lubuskie Voivodeship in Poland: Association with Frailty Syndrome, *Journal of Clinical Medicine* 2022, 11, 1707. DOI: 10.3390/jcm11061707
IF: 4,242, Punkty MNiSW: 140

Doktorantka jest pierwszym autorem, a jej indywidualny wkład polegał na współtworzeniu koncepcji oraz metodologii badania, udziale w opracowaniu i zbieraniu ankiet, wsparciu podczas analizy wyników, udziale w interpretacji wyników badań, gromadzeniu i analizie piśmiennictwa, udziale w napisaniu publikacji i nanoszeniu poprawek, udzielaniu odpowiedzi podczas recenzji oraz zaakceptowaniu finalnej wersji pracy do druku.

Dysertacja autorstwa mgr Iwony Bonikowskiej, zatytułowana „**Dostosowanie się do zaleceń terapeutycznych pacjentów w wieku podeszłym chorujących na cukrzycę typu 2**” zawiera listę publikacji wchodzących w skład pracy doktorskiej, opis działalności naukowej, dydaktycznej i klinicznej Doktorantki, wstęp, cele pracy, materiał i metody, wyniki, podsumowanie, wnioski, piśmiennictwo, streszczenia w języku polskim i angielskim. Kolejną część dysertacji to załączniki: dołączone dwie publikacje, pisemne oświadczenia współautorów, wykaz prac wchodzących w skład cyklu oraz wykaz pozostałych publikacji i streszczeń konferencyjnych potwierdzone przez Dział Informacji Naukowej Uniwersytetu Zielonogórskiego, a także Zgoda Komisji Bioetycznej przy Uniwersytecie Medycznym we Wrocławiu. Doktorantka wykorzystowała 69 pozycji piśmienniczych, dobranych prawidłowo do poruszanej tematyki, z czego większość stanowią pozycje anglojęzyczne. Piśmiennictwo jest aktualne, większość to pozycje anglojęzyczne.

Pod względem edytorskim praca jest bardzo staranna, estetyczna, dopracowana, a wszystkie publikacje są zaprezentowane bardzo czytelnie.

Ocena zawartości treściowej

We wstępie Autorka w sposób zwięzły wprowadza nas w tematykę cukrzycy i jej negatywnego wpływu na jakość życia pacjentów, porusza problem przestrzegania zaleceń terapeutycznych, akceptacji choroby oraz opisuje zespół słabości. W tej części w ostatnich zdaniach Doktorantka wskazuje na luki badawcze zjawiska cukrzycy, adherence oraz frailty u osób w wieku podeszłym.

Doktorantka określiła cel główny pracy oraz cele szczegółowe. W celu lepszej analizy badań recenzent proponuje uzupełnienie materiału o pytania oraz hipotezy badawcze. Głównym celem dysertacji była analiza wpływu wybranych czynników społeczno-demograficznych i klinicznych na dostosowanie się do zaleceń terapeutycznych pacjentów w wieku podeszłym chorujących na cukrzycę typu 2. Cele szczegółowe to:

- a) Analiza wpływu czynników społeczno-demograficznych na dostosowanie się do zaleceń terapeutycznych pacjentów.
- b) Analiza wpływu akceptacji choroby na dostosowanie się do zaleceń terapeutycznych.
- c) Analiza wpływu współwystępowania zespołu kruchości na dostosowanie się do zaleceń terapeutycznych.

Recenzowana dysertacja ma logiczną konstrukcję, na którą składają się przemyślane i bardzo dobrze dobrane publikacje, stanowiące duży wkład w rozwój naukowy nauk o zdrowiu. Doktorantka, bardzo konsekwentnie przygotowała cykl 2 artykułów, zgodnie z zaplanowanymi celami.

Celem publikacji I była analiza wpływu akceptacji choroby i wybranych danych demograficznych, czynników klinicznych wpływających na przestrzeganie zaleceń terapeutycznych pacjentów w podeszłym wieku chorujących na cukrzycę typu 2. W badaniu tym wzięło udział 200 pacjentów z T2D2M, których średnia wieku wynosiła 70,21 lat. Badanie obserwacyjne prowadzono przy użyciu standaryzowanych narzędzi badawczych - kwestionariusz: Skala Akceptacji Choroby (AIS), Inwentarz Samoopieki nad Cukrzycą (SCODI) oraz Adherence w skali Chorób Przewlekłych (ACDS). Jednokierunkowa analiza ANOVA wykazała, że pacjenci, którzy nie stosują się do zaleceń, byli znacznie starsi w porównaniu z grupą przestrzegającą zaleceń i przyjmowali znacznie więcej tabletek na cukrzycę dziennie. Poziom akceptacji choroby był średni, aczkolwiek okazał się niezależnym predyktorem dostosowywania się do zaleceń terapeutycznych. Autorzy wskazują, że uzasadnionym wydaje się stosowanie interwencji psychologicznych i behawioralnych, które miałyby na celu zwiększenie poziomu akceptacji cukrzycy u osób starszych z T2DM. Ważne jest także holistyczne podejście do pacjenta i podejmowanie działań uwzględniających jego deficyty w całej sferze biopsychospołecznej. Uzyskany wynik potwierdził zasadność interwencji mających na celu zwiększenie poziomu akceptacji choroby w tej grupie pacjentów.

Celem drugiej z cyklu publikacji było ustalenie skali występowania zespołu kruchości, poziomu adherence w grupie pacjentów w wieku podeszłym z cukrzycą typu 2, wpływu zespołu kruchości na stosowanie się do zaleceń terapeutycznych oraz istotnych predyktorów zespołu kruchości w badanej grupie. Badanie obserwacyjne przeprowadzono przy użyciu standaryzowanych kwestionariuszy: wskaźnik kruchości Tilburga (TFI) do oceny FS oraz przestrzegania zaleceń w kwestionariuszu skali chorób przewlekłych (ACDS) do pomiaru przestrzegania zaleceń terapeutycznych. W badaniu tym wzięło udział 175 pacjentów z T2DM. Średnia wieku badanych to 70,25 lat.

Wykazano, że kruchość u pacjentów w podeszłym wieku z DM2 wpływał na przestrzeganie zaleceń lekarskich w tej grupie. Niska przyczepność dotyczyła grupy, która miała wyższe ogólne wyniki TFI i osobno wyższe wyniki w zakresie fizycznym i psychicznym domeny w porównaniu z grupami o średniej i wysokiej adhezji.

Podsumowanie badań jest bardzo syntetyczne, dobrze prezentujące poruszane problemy. Doktorantka wskazuje, że u zdecydowanej większości starszych pacjentów z T2DM zaobserwowano tylko umiarkowany lub niski poziom przestrzegania zaleceń terapeutycznych. Wskazuje również, że ci pacjenci mający problemy z pełną realizacją planu leczenia, powinni zostać zidentyfikowani jak najszybciej w celu postawienia diagnozy przyczyn tych problemów.

Podsumowanie

Przedstawiona rozprawa doktorska mgr Iwony Bonikowskiej, zatytułowana „Dostosowanie się do zaleceń terapeutycznych pacjentów w wieku podeszłym chorujących na cukrzycę typu 2” stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i potwierdzenie bardzo dobrej znajomości wiedzy Doktorantki z nauk o zdrowiu. Wskazuje również, że warsztat badawczy Doktorantki był bardzo dobrze przygotowany do podjęcia badań naukowych dotyczących problematyki nauk o zdrowiu. Pani Magister w sposób rzetelny przeprowadziła badania i krytycznie je przeanalizowała.

Praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, w pełni odpowiada warunkom określonym w art.13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. W związku z powyższym wnoszę do Wysockiej Rady Dyscypliny Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu o dopuszczenie Pani mgr Iwony Bonikowskiej, do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Anna Jurczak

KIEROWNIK
Zakładu Pielęgniarstwa Specjalistycznego
prof. dr hab. n. zdr. Anna Jurczak

